

УДК 378.147(430)(436)
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-33

О.Є. МАРХЕВА,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької мови і літератури
з методикою викладання
Криворізького державного педагогічного університету*

РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ДОСВІД УНІВЕРСИТЕТІВ НІМЕЧЧИНИ ТА АВСТРІЇ)

Розглянуто проблему розвитку навчальної автономії майбутніх перекладачів як невід'ємної складової їх готовності до подальшого самостійного професійного вдосконалення. Вивчено технології організації самостійної навчальної діяльності майбутніх перекладачів в університетах Німеччини та Австрії, які сприяють розвитку навчальної автономії.

Ключові слова: самостійна навчальна діяльність, навчальна автономія, професійна підготовка майбутніх перекладачів, технологізація.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток сучасного суспільства ставить нові вимоги до системи професійної підготовки перекладачів. Кваліфікованість випускника та його успішність на ринку праці визначається не лише за рівнем фактично набутих протягом навчання у вищому навчальному закладі професійно значущих знань та сформованих умінь, а і за рівнем готовності до подальшого самостійного професійного розвитку та самовдосконалення. У курікулулах вищих навчальних закладів Австрії та Німеччини приділяється значна увага розвитку навчальної автономії майбутніх перекладачів [7; 8]. Саме ця якість визначає ступінь готовності випускника до самоосвітньої діяльності протягом життя і має стати, таким чином, одним із центральних аспектів професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Автономність є складовою кваліфікаційних рівнів у Національній та Європейській рамках кваліфікацій поряд із знаннями, уміннями і комунікацією та визначається як уміння самостійно діяти у рамках своїх професійних повноважень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток навчальної автономії майбутніх перекладачів відбувається як у процесі аудиторної, так і позааудиторної навчальної діяльності. Але ж позааудиторна, а саме самостійна навчальна діяльність, відіграє у цьому процесі ключову роль, оскільки за своєю сутністю дозволяє максимально «включити» механізми самоорганізації та самоуправління майбутнього перекладача.

Питанню сутності та особливостям організації самостійної навчальної діяльності тих, хто навчається, присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: П. Гальперіна, С. Гончаренка, В. Загвязинського, Н. Калашник, Н. Тализіної, W. Grieshaber, L. Legenhausen, U. Rampillon, E. Stracke та ін. Але ресурс цього виду організації навчальної діяльності для розвитку навчальної автономії майбутніх перекладачів є недостатньо дослідженим і потребує наукових пошуків. Вивчення відповідного досвіду вищих навчальних закладів Німеччини та Австрії є корисним та доцільним з урахуванням необхідності узгодження систем професійної підготовки країн – учасниць Болонського процесу.

Формулювання мети. Враховуючи вищевикладене, метою нашої статті визначаємо вивчення підходів до організації самостійної навчальної діяльності та форм роботи, що

сприяють розвитку навчальної автономії майбутніх перекладачів в університетах Німеччини та Австрії.

Виклад основного матеріалу. Для майбутніх перекладачів навчитися працювати самостійно означає, перш за все, здобути певну навчальну автономію у вивченні мови, що дозволить розробити індивідуальний графік роботи відповідно до свого навчального типу, поставити перед собою навчальні завдання згідно з визначеною для себе метою, дібрати саме ті форми і методи вивчення мови, що є найефективнішими для досягнення поставленої мети.

Автономія, за педагогічним словником під редакцією С. Гончаренка, є встановленням норм або правил для самого себе [6, с. 13]. Автономія, на нашу думку, є саме тією характеристикою, яку потрібно розвивати в майбутніх перекладачів, адже вона забезпечує можливість будувати власну навчальну траєкторію, сприяє розвитку відповідального ставлення до результатів власної діяльності, вміння приймати самостійні рішення. Отже, автономна навчальна діяльність – це діяльність, яка, починаючи від цілепокладання і закінчуючи аналізом досягнень, виконується суб'єктом учіння.

Розглянемо сутність поняття «самостійна навчальна діяльність»: вид навчально-пізнавальної, індивідуальної чи групової діяльності, яка проводиться протягом аудиторних занять або в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, за завданням педагога, за його методичними вказівками, але без його безпосередньої участі, з метою засвоєння навчального матеріалу та розвитку компетентності до самонавчання [3, с. 115].

Важливість самостійної навчальної діяльності для процесу професійної підготовки перекладачів є нині беззаперечною, адже вона складає близько 60% від усього обсягу навчального часу у вищих навчальних закладах України, Німеччини та Австрії. Враховуючи таке переформатування навчального процесу від аудиторного, майже повністю керованого та контрольованого викладачем, до позааудиторного студентоцентрованого і саморегульованого процесу, де викладач є тьютором, виникає необхідність у запровадженні нових підходів до його організації.

В університетах Німеччини та Австрії відбувається у зв'язку з цим, технологізація навчального процесу, яка змінює його природу, переформатує професійну діяльність викладача і навчально-пізнавальну діяльність студентів. Сьогодні технологічність освітнього процесу виступає показником його якості [2, с.193]. Технологія навчання – це шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах предмета. Науковцями доведено, що найкращий результат забезпечується за умови інтеграції інноваційних та класично апробованих технологій навчання.

У процесі підготовки перекладачів широко застосовується проблемне навчання, яке є одним із типів розвиваючого навчання, сутність якого полягає у формулюванні проблемних завдань, проблемному викладі матеріалу та залученні майбутніх перекладачів до самостійної навчальної діяльності. Проблемне навчання сприяє розвитку розумових сил, самостійності, активності, творчого мислення майбутніх перекладачів, що цілком відповідає завданням їх професійної підготовки в умовах Болонського процесу. Ця технологія є одним із найперспективніших напрямів розвитку творчих здібностей особистості. Проблемне навчання – це дидактична система, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та учіння з елементами наукового пошуку.

Проблемне навчання передбачає проблемне викладання, тобто створення викладачем системи послідовних проблемних ситуацій і управління процесом їх вирішення, а також проблемне учіння – особливу форму творчої навчальної діяльності студентів щодо засвоєння знань і способів діяльності з наявністю аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і їх розв'язання. Рівень самостійності студентів у навчальній діяльності впливає на вибір відповідного методу проблемного навчання, серед яких розрізняють: проблемний виклад, частково-пошуковий і дослідницький методи [4, с. 38].

Іншою широко застосовуваною технологією виступає диференційоване навчання, перевагою якого є можливість урахування індивідуальних навчальних особливостей майбутніх перекладачів. Розвитку навчальної автономії сприяє можливість ставити навчальні завдання, що передбачають пошук, інтенсифікують розумову діяльність. Диференційоване навчання може відбуватись у групі і позитивно впливає на розвиток навичок групової роботи, комунікації між учасниками. Диференціація змісту та форм роботи залежно від індивідуальних навчальних можливостей студентів дозволяє розвивати потенціал кожного.

Інноваційні технології навчання орієнтовані на особистість майбутнього перекладача й створюють умови для його самовираження і саморозвитку. До таких технологій належать: особистісно-орієнтоване навчання, формування творчої особистості, навчання як дослідження, інтерактивні та інформаційні технології навчання, кредитно-модульна технологія навчання [5, с. 37].

Особистісно-орієнтована технологія навчання спрямована на виявлення та розвиток навчального потенціалу майбутніх перекладачів шляхом використання індивідуального досвіду кожного, заохочення до самовизначення, самореалізації, самооцінки та рефлексії. Ця технологія сприяє формуванню активної позиції щодо власної навчальної діяльності, перетворює майбутнього перекладача на суб'єкт самоосвіти, а викладач отримує можливість змінити виконувану ним інформаційну функцію на консультативну.

Для підготовки сучасного перекладача як творчої особистості, готової до прийняття нестандартних рішень, використовують технології формування творчої особистості. Вони створюють умови для активізації пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів, дають змогу кожному працювати самостійно, розвивати свої творчі здібності. Стимулюють творчу діяльність вдало підібрані творчі завдання, використання ігрових моментів та ін. Ігровий метод навчання дозволяє поєднувати теоретичні знання студентів із практичною діяльністю. Значущими для розвитку навчальної автономії є такі функції, як: мотиваційна, комунікативна, самореалізаційна, розвивальна, розважальна, діагностична, корекційна [5, с. 38].

Нині в університетах Німеччини та Австрії актуальним є використання технології навчання як дослідження, що дозволяє розвивати навчальну автономію майбутніх перекладачів, їх аналітичне мислення, сприяє підвищенню мотивації. Реалізується ця технологія через залучення студентів до самостійних пошуків, обробки, аналізу та презентації навчального матеріалу. Саме ця технологія дозволяє перевести студента з пасивної позиції споживача знань до активного формування власної професійної компетентності. Практичною та широко застосовуваною формою втілення цієї технології у навчальний процес є організація проектів. За своєю сутністю проекти є самостійною дослідницькою діяльністю, метою якої є створення кінцевого продукту – проекту [1, с. 59]. Головною особливістю навчальних проектів є те, що вони дозволяють поєднувати теорію з практикою, навчальні ситуації з життєвими, забезпечують високий рівень пізнавальної мотивації. Навчання мови під час виконання проекту відходить для його учасників на другий план, стає головним засобом здобуття необхідної інформації. Крім того, центр процесу навчання зміщується від викладача до студента, ставить його в умови необхідності прийняття самостійних рішень, самостійного планування своєї роботи з метою досягнення кращих результатів, активної пізнавальної діяльності, творчості, привчає до командної роботи, взаємодопомоги [3].

У процесі роботи над проектом у майбутнього перекладача формуються вміння визначати основну і другорядні проблеми, формулювати відповідно до них мету і завдання дослідницької діяльності; планувати власну діяльність; здійснювати самоаналіз; шукати й обирати необхідну інформацію; використовувати аналіз, синтез, порівняння як методи дослідження. Усі ці вміння важливі для розвитку самостійності майбутнього перекладача і формування його готовності до постійного самовдосконалення.

Самостійна навчальна діяльність майбутніх перекладачів в університетах Німеччини та Австрії спрямована на розвиток активності, ініціативності, відповідальності щодо власної навчальної діяльності. Усе більшої значущості набуває запровадження кредитно-модульної технології навчання. Кредитно-модульна технологія навчання є такою моделлю організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів). Кредит є числовим показником повного навчального навантаження студента з конкретної дисципліни (1 кредит – 36 годин), яка спонукає студентів до вільного вибору навчальних дисциплін та якісного їх засвоєння і є одним із критеріїв порівняння навчальних систем вищих навчальних закладів. Заліковий кредит є одиницею вимірювання навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів. Змістовий модуль, у свою чергу, є системою навчальних елементів, поєднаною за ознакою відповідності певному навчальному об'єкту [3].

Модульна технологія передбачає доведення до студентів цілей діяльності перед початком навчання, зміст навчання подається у формі модулів, які мають гнучку структуру і

приспосовані до індивідуального навчання; сам процес навчання передбачає використання різноманітних методів і форм залежно від цілей навчання; дозволяє здійснювати поточний і підсумковий контроль. Використання модульного навчання передбачає розробку модульного варіанта навчальної програми з дисципліни, забезпечення навчального процесу дидактичними матеріалами, визначення типів та методів контролю. У межах навчальної дисципліни кожен модуль змістовно пов'язаний із попереднім і наступним, має конкретну мету і завдання розвитку відповідних знань, умінь і навичок. Запровадження кредитно-модульної технології дозволяє забезпечити мобільність студентів у процесі навчання, дає змогу індивідуалізувати інваріантну частину освітньо-професійної програми і сприяє, таким чином, саморозвитку студентів, формуванню активної відповідальної життєвої позиції [5, с. 40].

В університетах Німеччини та Австрії, враховуючи гарний рівень технічного оснащення, широко застосовуються нові інформаційні технології навчання, які відкривають перед студентом цілий ряд можливостей для самоосвіти і роблять самостійну навчальну діяльність більш привабливою і ефективною, змінюють її сутнісні та процесуальні ознаки, відкривають можливості індивідуалізації (вибір темпу навчальної діяльності, способу вивчення того чи іншого матеріалу). Позитивною є можливість контролю за якістю здійсненої діяльності без участі викладача, що сприяє розвитку рефлексивних умінь, самостійності, відповідальності та дозволяє студентам робити власні висновки про рівень сформованості своїх умінь та якість набутих знань.

Заслуговує на увагу той факт, що при університетах Німеччини та Австрії створено центри підтримки змішаного навчання (blended-learning) із застосуванням нових інформаційних технологій. Такі центри надають допомогу викладачам у запровадженні на їхніх заняттях ресурсу Інтернет. Крім цього, за ініціативи центру проводяться загальноуніверситетські навчальні проекти та здійснюється підтримка самостійної навчальної діяльності студентів під керівництвом викладача шляхом використання навчальних платформ, де публікується необхідна навчальна інформація, ведеться форум, розміщуються онлайн-завдання, проводиться групова робота, до якої має доступ певне коло осіб. Використовується також можливість створювати подкасти і транслювати за їх допомогою відеолекції, що забезпечує можливість відтворювати основні структурні елементи лекцій, прослуховувати їх декілька разів, продивлятися за потреби деякі уривки повторно [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що одним з основних завдань самостійної навчальної діяльності майбутніх перекладачів в університетах Німеччини та Австрії є розвиток їх навчальної автономії, яка має підвищувати ефективність безперервної освіти у подальшому професійному житті. У зв'язку з цим змінюється підхід до організації такої діяльності шляхом запровадження її технологізації. Серед технологій, що використовуються у процесі організації самостійної навчальної діяльності майбутніх перекладачів в університетах Німеччини та Австрії, слід назвати: проблемне, диференційоване, особистісно-орієнтоване навчання, навчання як дослідження, інформаційні технології навчання, кредитно-модульну технологію навчання. Усі ці технології дозволяють зробити студента активним та відповідальним співорганізатором процесу свого професійного становлення та перевести викладача на позицію наставника і помічника.

До перспектив подальших досліджень належить вивчення конкретних форм та методів реалізації означених технологій у навчальному процесі університетів Німеччини та Австрії і можливостей їх імплементації в умовах української вищої школи.

Список використаних джерел

1. Вовченко О. Метод проектів як один із шляхів підвищення мотивації до вивчення другої іноземної мови в школі / О. Вовченко // Проектна робота. Німецька мова. – 2004. – № 1. – С. 59–61.
2. Волкова Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / Н.П. Волкова. – Дніпропетровськ, 2006. – 44 с.
3. Мархева О.Є. Стандартизація професійної підготовки вчителів іноземних мов в умовах Болонського процесу: дис. ... пед. наук: спец.: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Оксана Євгенівна Мархева. – Кривий Ріг, 2014. – 291 с.

4. Педагогіка вищої школи / [за ред. З.Н. Курлянд]. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
5. Руснак І.С. Педагогіка і психологія вищої школи: навч.-метод. посіб. / І.С. Руснак, М.Г. Іванчук. – Чернівці: Букрек, 2011. – 176 с.
6. Український педагогічний словник / [за ред. С.У. Гончаренко]. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Curriculum für das Bachelorstudium Transkulturelle Kommunikation (Version 2016). – Universität Wien? 2016. – 15 S.
8. Curriculum für das Masterstudium Translation (Version 2015). – Universität Wien, 2015. – 27 S.

References

1. Vovchenko, O. (2004). *Metod proektiv yak odyn iz shliakhiv pidvyshchennia motyvatsii do vuvchennia druhoi movy v shkoli* [The method of projects as one of the ways to increase motivation to study second foreign language at school]. *Proektna robota. Nimetska mova* [Project work. German], no. 1, pp. 59-61. (In Ukrainian).
2. Volkova, N.P. (2006). *Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv do profesiino-pedahohichnoi komunikatsii. Avtoref. dis. doc. ped. nauk* [Theoretical and methodical principles of future teachers' training for professional and pedagogical communication. Abstract of doc. ped. sci. dis.] Dnipropetrovsk, 44 p. (In Ukrainian).
3. Markheva, O.Ye. (2014). *Standartyzatsiia profesiionoi pidhotovky vchyteliv inozemnykh mov v umovakh Bolonskoho protsesu. Dis. kand. ped. nauk* [Standardization of foreign language teachers' professional training in the Bologna process. Cand. ped. sci. dis.]. Kryvyi Rih, 291 p. (In Ukrainian).
4. Kurliand Z.N. (Ed.). (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly* [Pedagogy of higher education]. Kyiv, Znannia Publ., 399 p. (In Ukrainian).
5. Rusnak, I.S. (2011). *Pedahohika i psykholohia vyshchchoi shkoly* [Pedagogy and psychology of higher education]. Chernivtsi, Bukrek Publ., 176 p. (In Ukrainian).
6. Honcharenko S.U. (Ed.). (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, Lybid Publ., 376 p. (In Ukrainian).
7. Curriculum for the Bachelors' training transcultural communication (2016). Universität Wien, 15 p. (In German).
8. Curriculum for the Masters' training Translation (2015). Universität Wien, 27 p. (In German).

Рассматривается проблема развития учебной автономии будущих переводчиков как неотъемлемой составляющей их готовности к дальнейшему самостоятельному профессиональному совершенствованию. Изучены технологии организации самостоятельной учебной деятельности будущих переводчиков в университетах Германии и Австрии, способствующие развитию учебной автономии.

Ключевые слова: самостоятельная учебная деятельность, учебная автономия, профессиональная подготовка будущих переводчиков, технологизация.

The article deals with the problem of developing learning autonomy of future translators as the essential component of their readiness to further self-maintained professional improvement. The techniques of organization of self-maintained educational activities of future translators supporting development of learning autonomy in German and Austrian universities have been considered.

Key words: self-maintained educational activities, learning autonomy, professional training of future translators, using techniques.

Одержано 03.10.2018.